

УДК 811.111

Ю.Г.Стежко, канд. пед. наук, ас.

Київський національний університет ім. Т.Шевченка

Лексико-семантичні аспекти проблеми перекладу науково-технічної термінології

Стаття присвячена лексико-семантичному аналізу термінологічного перекладу інітернаціоналізмів та “хибних друзів перекладача”. Обґрунтовується контекстуальна обумовленість перекладу термінологічної лексики.
терміни, інітернаціоналізми, “хибні друзі перекладача”

Глобалізаційні процеси, інітернаціоналізація науки широким спектром проблем відбилися на перекладацькій діяльності. Бурхливий розвиток науки, міжнародне співробітництво, інформатизація усіх сфер суспільного буття обумовили потребу широкого застосування наукових перекладів. Англомовний простір інтернет-комунікацій дає можливості для участі у міжнародних наукових форумах, здобувати освіту у віртуальній формі в провідних університетах Європи, сприяє обміну науковими ідеями. Зрештою, сама стратегія долучення до Болонського процесу з усією гостротою ставить завдання фахового оволодіння англійською мовою та, передусім, засвоєння інітернаціональної наукової термінології. Назагал, термінологічний переклад, як особливий вид діяльності, є одним із основних і загальноприйнятих засобів міжнаціональної комунікації, за якої перекладач стає посередником в обміні не лише науковою інформацією, а й духовним надбанням націй і народів.

В освітньому вимірі занурення в англомовний простір, формування навичок полілінгвістичної особистості розв’язує завдання спрямування світоглядних орієнтацій на цінності мультикультурного соціуму, задовольняє його запити на особистість номадичного мислення. Як зазначає В.фон Гумбольдт, “через многообразие языков для нас открывается богатство мира и многообразие того, что мы познаем в нем; и человеческое бытие становится для нас шире, поскольку языки в отчетливых и действенных чертах дают нам различные способы мышления и восприятия” [1, с.349].

Переклад наукової термінології посідає чільне місце в сучасному перекладознавстві. Культура інформаційного суспільства надзвичайно збагатила мову лексичними новоутвореннями на кшталт інітернаціоналізмів, ініціалізмів тощо, котрі мають власну специфіку перекладу. Тож цілком виправдано проблема перекладу наукових та технічних текстів з англійської на українську мову має стати предметом пильної уваги наукової спільноти. Основною лінгвістичною спрямованістю досліджень при цьому нами бачиться лексико-семантичний аспект.

Проблема перекладу термінів постала не сьогодні, тож має свою історію. Філософсько-методологічними засадами сучасних лінгвістичних розвідок по праву визнаються здобутки В.фон Гумбольдта, О.Потебні, Ф.де Соссюра, Г.Фреге, Г.Штайнталя. Сьогодні в різних аспектах проблемою перекладу лексичних новоутворень, зокрема, наукових термінів переймаються такі відомі вітчизняні

лінгвісти як В.Акуленко, Л.Андрієнко, О.Андрієвська, О.Ахманова, О.Баловнєва, А.Білецький, Н.Глінка, В.Дубичинський, О.Дуда, О.Іванова, Л.Івіна, А.Капуш, В.Карабан, Т.Кияк, А.Кульчицька, Т.Левицька, К.Левківська, Ю.Марчук, В.Мирошніченко, Л.Нелюбін, І.Носенко, Е.Скороходько, Ю.Соболь, О.Суперанська, А.Циркаль, К.Шипіло, розробки яких зробили істотний внесок в розв'язання проблеми перекладу термінів, та почасти лягли в основу нашого статейного дослідження. Однак, при усій увазі вчених до проблеми перекладу термінів говорити про завершеність досліджень та достатність методологічного та теоретико-методичного забезпечення перекладацької діяльності наразі не доводиться.

Наука не є якоюсь історичною константою, її бурхливий розвиток, процеси інтеграції та диференціації безперервно збагачують термінологічний вокабуляр. Цілком правомірно вважається, що терміни становлять відображення змісту епохи, відбиток стану розвитку науки. Історія формування термінів своїми коренями сягає античних часів і обумовлена піднесенням пізнання з чуттєвого на раціонально-теоретичний рівень. Почасти терміни давньогрецької мови поклали початок їх поширенню в інших мовах. Згадаймо гераклітівський “логос”, який пройшов низку референтних трансформацій у творчості Демокріта, Платона, Арістотеля, а згодом і увійшов у обіг інших мов. Давньогрецький завдячують і низка інших термінів, зокрема позначення “математика”, “геометрія”, “механіка”, “фізика”. Піфагорійцям зобов'язані своїм існуванням такі терміни як “парабола”, “гіпербола” та ін.

Інтеграція науки лише посилила роль термінів в міжмовній комунікації. В силу емерджентності, безперервної оновлюваності та міграції термінів, внаслідок процесів інтеграції та диференціації наук практика перекладу стикається з новими фактами словоутворень, новими денотативними зв'язками або новими аспектами уже відомих лінгвістичних проблем, що потребують поновлення досліджень. Ще В.фон Гумбольдт зазначав: “Никоим образом нельзя рассматривать словарный запас языка как готовую, застывшую массу. Не говоря уже о постоянном процессе образования новых слов и словоформ, словарный запас ... представляет собой развивающийся и вновь воспроизводящийся продукт словообразовательной потенции...” [2, с.112], – слова, котрі особливим чином стосуються мови науки.

Переклад наукових термінів становить чи не найскладнішу галузь перекладознавства, позаяк на відміну від художнього перекладу відзначається вимогами контекстуальної адекватності, жорсткою детермінованістю самою онтологією поняття. Передати поняття мови оригіналу мовою перекладу, не спотворивши їх онтологічний статус – завдання перекладача. Наразі вбачаємо нагальну потребу в сприянні теоретико-методичному забезпеченню студентів та усіх причетних до наукової роботи в їх перекладацькій діяльності англomовної наукової термінології. Наразі метою нашого статейного дослідження і стане проблема перекладу інтернаціоналізмів та “хибних друзів перекладача” в лексико-семантичному та лінгвокультурному аспектах.

Тож спочатку маємо визначитися що є терміном? Аналіз наукової літератури дає нам широкий спектр його визначень. Скажімо, О.Ахманова визначає термін як “слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.п.) мови, яке створене, отримане чи запозичене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів”; близьким до наведеного нам бачиться і визначення В.Карабан, за яким термін бачиться як “мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки”; за Ф.Кессіді та К.Узбеком, “термины – это первичные понятия любой науки, они представляют собой обобщения эмпирии и опыта в результате многовековой человеческой деятельности”. Ф.Ціткіна зазначає: “термін –

це мовний знак, що репрезентує наукове поняття спеціальної, професійної галузі знання”. За визначенням Б.Головіна, термін – це “слово чи словосполучення, які мають спеціальне значення, формують і виражають професійні поняття про наукові та професійно-технічні об’єкти та відносини між ними”. Нам же імponує коректність визначення терміну В.Даниленко, як “слово (чи словосполучення) спеціальної сфери застосування, яке називає спеціальне поняття”. Можна було б продовжити цей перелік визначень, утім в цьому немає потреби, адже, назагал, “майже всі мовознавці сходяться до спільної думки, що слово термін використовують для номінації певного поняття у відповідній сфері життєдіяльності людини” [7, с.364]. В контексті нашого статейного дослідження йдеться про наукову діяльність.

Однією із умов фахового перекладу термінів, вибору вірного прийому є знання їх морфологічної структури їх типів та специфіки вжитку, семантичних особливостей, відмінностей від літературної лексики. Це дозволить чітко розуміти зміст понять, що позначаються термінами, та дасть можливість орієнтуватися у термінологічних словниках.

За морфологічною структурою усі терміни поділяють на: прості, що складаються із одного слова (“menu” – меню, “byte” – байт, “character” – символ); складні, що складаються із двох слів і пишуться через дефіс (“interface” – інтерфейс, “random-access memory” – пристрій, який заряджує інформацію, з довільним доступом); терміни-словосполучення, що складаються із декількох компонентів (“sound card” – звукова плата, “hard disk drive” – накопичувач на жорстких дисках). Саме така структуризація набула найбільшого визнання в науковій літературі.

Щодо труднощів термінологічного перекладу, то вони обумовлені самою специфікою термінів. Йдеться про істотну відмінність перекладу термінів від творчого літературного перекладу. Не заглиблюючись в теорію референції, зазначимо лише, що переклад термінів передбачає точне співвіднесення мислительної діяльності перекладача з тим явищем (денотатом), яким він обумовлений в конкретному контексті. Іншими словами, міжнаціональна науково-технічна комунікація вимагає точної передачі змісту понять. Однак в багатьох випадках варіативність терміну є неминучою, – коли одна лексична одиниця відбиває поняття різних систем, утім одне значення терміну від іншого відділяється за його відношенням до денотату. Так, термін “функція” набуває різного значення в математиці, фізиці, біології, в той час як в просторіччі термін “функція” цілком може тлумачитися як “роль”. Так само термін “знак” у математиці визначає кількісну характеристику – число, інтеграл, диференціал тощо, а в лінгвістиці – букву, тире, кому тощо. Тож повнота міжмовної комунікації забезпечується адекватністю перекладу як максимально змістовною наближеністю понять різних текстів. Термін може становити як окрему лексичну одиницю, так і застосовуватися в складі певної системи, проте щоразу він відбиває лише одного денотата у відповідній галузі науки.

Специфіка перекладу термінів полягає, передусім, в тому, що наукова мова, на відміну від літературної, детермінована логікою самого денотата, тож терміни змістовно є об’єктивними – суб’єктивними вони є лише за формою існування. Йдеться про те, що наукова термінологія позбавлена моментів суб’єктивності, асоціацій, емоційного навантаження, не припускає проявів метафоричності, іронії тощо, які мають місце в художньому перекладі. Із досліджень Н.Камовнікової маємо хрестоматійні приклади суб’єктивності літературного перекладу. Скажімо, назва відомого твору Ремарка в оригіналі (нім) пишеться як *Im Westen nichts Neues* (коротке мовленнєве *Westen* замість *Westfront*), в перекладі на російську вже відома нам як “На западном фронте без перемен”, а в остаточному перекладі на англійську Артуром Уеслі

Уіном – *All Quiet on the Western Front*. При цьому відомо, що перекладач декілька разів змінював варіанти назв, прагнучи уникнути можливості виникнення в підвалинах позасвідомого читача небажаних асоціацій слова “захід” із його вторинною номінацією – із “американським Заходом”. Так само твір Ремарка в оригіналі “*Liebe deinen Nächsten*” англomовним читачам відомий під назвою “*Flotsam*” – близьку, за оцінкою перекладача, трагічному змісту роману. Однак, якщо в оригіналі назва асоціюється із біблійним “Возлюби ближнього свого”, то уже в перекладі “*Flotsam*” викликає у читача зовсім інші психосемантичні асоціації. Такий вибір перекладу обумовлений суб’єктивною інтенцією перекладача, в якій виражені знання, цінності, досвід. Така заміна аллюзивного заголовку метафоричним символом не видається обґрунтованою, позаяк текст оригіналу постійно перегукується з його назвою, запозиченою автором із Нагорної Проповіді. Наразі говорити про еквівалентність перекладу уже не доводиться [9, с.129]. Еквівалентність означає таке відтворення тексту оригіналу, яке відзначається не лише передачею інформації тексту, а й його образністю, емотивною, жанрово-стилістичною його особливістю тощо.

Або ж, із досліджень В.Манакіна: спотворення філософської концепції М.Хайдегера в перекладі назви праці “*Kehre*”, як “Поворот” (у філософському кредо). Проте в швабських говірках це слово має значення “поворот серпантину до зворотного боку перевалу”, тобто важливий момент смислу втрачено. Подібним чином назву “*Holzwege*” було сприйнято як знак філософських блукань (перекладали як “Хаші”, “Шляхи в нікуди”), але ж виявилось, що це просто “лісова стежина”, яка у рідних для М.Хайдегера лісах виводить до джерела. Це уже інший рівень смислу – індивідуально-авторський. Вочевидь перекладач вкладав в переклад власні асоціації, виявив власну ментальну духовність (перетин свідомого та позасвідомого).

В художніх перекладах суб’єктивність є неминучою, позаяк “ментальность вездесуща, она пронизывает всю человеческую жизнь, присутствуя на всех уровнях сознания и поведения людей...” [3, с.195], зазначає А.Гуревич. Тож вона не може не відбитися і в психолого-лінгвістичних механізмах перекладацької діяльності. Перекладач, передусім, є сам читачем і його переклад є вмотивованим суб’єктивним розумінням твору, його системою цінностей, життєвими установками. Навіть історія перекладу Біблії дає нам зразки оціночних проявів перекладачів.

Лексичну пам’ять перекладача складають саме найсуттєвіші семантичні ознаки, вони також є основою і самих лексичних значень. “Психологи доводять, що слова не зберігаються в пам’яті лише як слова, але і як комплекси ознак. Коли слова використовуються, вони не репродукуються пам’яттю, а, скоріше, реконструюються зі складових семантичних ознак” [6, с.5], зазначає В.Манакін. Вияв не лише суб’єктивності, а й відвертого суб’єктивізму (феномен психолінгвістичного механізму вияву семантики слова), допустимий в літературному перекладі, є неприпустимим в перекладі термінів. Наразі постає проблема еквівалентних відповідників різних мов як відбиття об’єктивної наукової картини світу – особливої форми відображення дійсності. Питання в тому наскільки це є можливим, адже “... вследствие индивидуальных различий лингвистического и экстралингвистического характера коммуникация между участниками любого акта речевого общения не абсолютна” [5, с.31]. Тож цілком обґрунтовано усе гучніше лунають заклики до конвенціональності контекстуального вжитку термінів та їх кореляції із онтологічним засновником, виходячи з того, що “конвенциональную норму перевода можно определить как требование максимальной близости перевода к оригиналу, его способность полноценно заменять оригинал...” [5, с.156]. В певних випадках це єдиний шлях до інтернаціоналізації термінології.

Терміни входять в конкретну лексичну систему мови і, як правило, є елементами певної теорії, а їхнє значення – це їхнє місце в даній теорії і в кожному контексті; терміни повинні мати виняткову однозначність, узгоджену із позначенням дійсності. Отже, від перекладача вимагається розуміння терміну у його предметному співвіднесенні в певній галузі науки. Наразі задля точної передачі сутності предмету чи явища потребуються не лише лінгвістичні знання, а й глибокі знання з тієї галузі науки, в термінах якої відбивається поняття, а також розуміння його онтологічного статусу. Пам'ятаймо, що “язык представляет нам не сами предметы, а всегда лишь понятия о них, самодеятельно образованные духом в процессе языкотворчества...” [2, с.103]. Саме емпірична інтерпретація термінів здебільшого і становить нездоланну перепону для студентів, не обтяжених належними знаннями та досвідом. Наприклад: *rectifier* – в радіофізиці перекладається як випрямляч струму, в гірничих науках – бурав для запальних шнурів, в радіотехнічних текстах – детектор, або *arm* – рука, важіль, стріла (крана), *кронштейн* і т.д. В російському тлумачному словнику (електронна версія) словом “волна” позначається “форма распространения звука, света, определенная форма предмета, движение масс воды, внезапное повышение активности в каком-либо процессе”.

В цьому сенсі серед термінів, як найбільш віддалених від свого онтологічного вияву, варто відзначити термінологію математичних наук. Математика, на відміну від природничих наук, а тим паче технічних, оперує поняттями високого ступеня абстрактності, сутностями, які не мають безпосереднього онтологічного вияву. Це накладає додаткові труднощі в перекладі термінів, позаяк потребує не лише високої лінгвістичної культури, а й рефлексивного рівня мислення задля встановлення кореляції між термінами математики та дійсністю, яку вони описують лише в прикінцевій інтерпретації.

Останнім часом спостерігається тенденція до семантичної уніфікації термінології і в науці, і в мовах. На англійську мову як мову міжнародного спілкування випала роль засобу інтернаціоналізації науки. Культура інформаційного суспільства, міжнародне наукове співробітництво збагатили наукову лексику інтернаціоналізмами – найпоширенішою формою термінів, котрі мають свою специфіку перекладу. Тож цілком виправданим є і посилений інтерес до інтернаціоналізмів та їх супутників – “хибних друзів перекладача”. Під інтернаціоналізмами (інтернаціональна лексика, міжнародний фонд наукової термінології) в науковій літературі з лексикології маються на увазі слова, які виражають поняття міжнародного значення і існують у багатьох мовах світу, зберігаючи близьке або спільне значення й фонетико-морфологічну будову. Істотне збільшення лексичних новоутворень обумовили комп'ютерні технології: *interface*, *compact disk*, *cursor*, *file* тощо. Інтернаціоналізація термінів дала поштовх створенню відповідних словників.

Широке розповсюдження електронних версій словників, “перекладачів” становить істотний крок в теоретико-методичному забезпеченні перекладацької діяльності, позаяк, по-перше, створює можливість безперешкодного доступу до лексичного матеріалу, по-друге, забезпечує необмежений його обсяг та зручність в користуванні. Однак самий досконалий словник нездатен повною мірою задовольнити потреби щодо перекладу інтернаціоналізмів. Семантика слова, що фіксується в словниках, є лише найближчим значенням слова, здебільшого, безвідносно наукового контексту і є вторинною, похідною від людських знань про світ. Однак можливе контекстуально широке поле варіації перекладу термінів, семантики далекої від її “найближчого значення” (В.Манакін), наведеного у лінгвістичному словнику. Скажімо,

навіть такі споріднені, лексико-семантично близькі мови як українська та російська в електронних перекладах істотно спотворюють онтологічний статус терміну. Наприклад, “выход со строя...” (тех) електронний “перекладач” тлумачить як “вихід зі строю”, в той час як адекватний переклад мав би бути – “вихід з ладу”, або ж “высшее общество” перекладається як “вище суспільство” замість “вищий світ”. Лінгвістичні словники лише алфавітно розміщують лексичні одиниці та перелічують значення слів, а не їхні смисли, а смисли, на відміну від значень, мають тонший прояв онтологічної основи терміну, тож словник лише сприяє лінгвістичним розвідкам перекладача. Семантика слова, що фіксується у словнику, “це лише своєрідний лінгвістичний гербарій, який надає тільки найнеобхіднішу інформацію про слово та потребує певного оживлення його смислу в реальному вигляді людського спілкування, в живих мовних текстах” [6, с.6]. А без проникнення в сутність процесу, який відбиває термін, не може бути й мови про безпомилковість вибору відповідника в мові перекладу. Динамічний процес розвитку науки безперечно збагачує її вокабуляр новими термінами, яких ще немає у словниках, позаяк неминучий консерватизм словників обумовлює запізнення щодо свого джерела – наповнення новими термінами, новими значеннями та смислами уже відомих.

Отже, нагадаймо, що “интернационализмы - это слова общего происхождения, существующие во многих языках с одним и тем же значением, но обычно оформляются в соответствии с фонетическими и морфологическими принципами данного языка” [4, с.5]. Практика їх перекладу засвідчила, що найбільш вживаним способом перекладу інтернаціоналізмів є транскодування (транслітерація). Прийом транскодування полягає в тому, що передача звукової чи графічної форми слова мови оригіналу відбувається засобами абетки мови перекладу. Наприклад: “megabyte” – мегабайт, “electrode” – електрод, “emitter” – емітер, “anode” – анод, “diode” – діод, “laser” – лазер, “decoder” – декодер, “blog” – блог, “chat” – чат, “driver” – драйвер, “accord” – акорд, “concert” – концерт, “cache” – кеш, “permalloy” – пермалой. Утім варто тримати в полі зору той факт, що схожість графічної форми слів у мовах оригіналу та перекладу інколи буває оманливою, що спричинює помилки при перекладі термінів.

Утім транскодування не є універсальним прийомом перекладу. Доволі затребуваним прийомом перекладу інтернаціоналізмів є калькування та описовий переклад. Калькування – це переклад лексичного елементу мови оригіналу шляхом заміни складових частин їх відповідниками мови перекладу. Наприклад: “disk storage” – дискова пам’ять, “current drive” – поточний дисковод, “radiacmeter” – дозиметр, “frequency modulated” – частотна модуляція, “access code” – код доступу, “autorepeat” – автоматичний повтор “a standard key-combination” – стандартна комбінація клавіш, “wind rose format” – формат рози вітрів. Наразі відбувається передача не звукового, а комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу.

Коли немає відповідника терміну мови оригіналу в мові перекладу, то вдаються до описового перекладу. Описовий переклад (експлікація) – це спосіб перекладу, який полягає у заміні оригінальних слів у мові перекладу з адекватним збереженням їхнього змісту. Наприклад, термін “impedance” в описовому перекладі може бути описаний як – повний опір у ланцюзі змінного струму, або “cache hit” – успішний пошук у кеш-пам’яті, “burning” – запис компакт-диска, “timekeeper” – пристрій для відліку часу, “bootstrap” – катодне навантаження, “diesel locomotive” – тепловоз, “interlocker” – централізаційний апарат і т.п.

Лінгвістична проблема перекладу наукових термінів – це, передусім, проблема семантичного характеру і стосується, головню, розбіжностей у значенні лексичних одиниць

мови оригіналу та перекладу, їх функціонування та структурної побудови у текстах. Тож в перекладацькій діяльності неприпустимо формально зосереджуватися лише на терміні – безвідносно до реконструкції всього комплексу формуючих його чинників.

Назагал, переклад власне інтернаціоналізмів, з урахуванням напрацьованих прийомів, не становить особливих труднощів. Описані способи еквівалентного перекладу дозволяють достатньо точно передати предметно-логічний зміст оригіналу. Труднощі обумовлюються супутниками інтернаціоналізмів, псевдоінтернаціоналізмами або так званими “хибними друзями перекладача” (“false friends of translator” – поняття введене в обіг французькими лінгвістами Ж.Дерокін’ї та М.Кесслером), які недосвідченому перекладачу важко розпізнати та нескладно прийняти за інтернаціоналізми. “Хибні друзі перекладача” – це слова, що мають однакову або схожу форму в двох мовах, але різні значення. “В широкому сенсі “хибні друзі перекладача” є проявом психолінгвістичного змішання мов, а саме – інтерференції. Історично “хибні друзі перекладача” є результатом взаємного впливу мов” [8], пише В. Мирошніченко. Ототожнення власне інтернаціоналізмів із “хибними друзями перекладача” є чи найпоширенішою помилкою, якої припускаються перекладачі науково-технічної літератури.

Одним із факторів, що обумовлюють “хибних друзів перекладача” є багатозначність термінів. Йдеться про те, що англійська мова насичена термінами, котрі мають декілька значень в різних галузях науки. Скажімо, термін “power” в фізиці означає – потужність, у математиці – ступінь, у оптиці – сила збільшення лінзи і т.д. Термін “derivation” – деривація використовується не лише в системі номінацій лінгвістики, але й у термінологічних системах таких галузей науки як гідротехніці – відведення води від русла річки, військовій справі – відхилення від траєкторії, математиці – це метод руху однієї функції від іншої на основі постійних коефіцієнтів; “article” – стаття, річ, предмет, артикул, “security agreement” – в дипломатичному сенсі означає договір про безпеку, а в юридичному – договір про забезпечення боргу і т.д. Тож пошук вірного відповідника здійснюється згідно контекстуального вжитку терміну.

“Хибні друзі перекладача” в науковій літературі позиціонуються як міжмовні синоніми, омоніми, пароніми. Однак від інтернаціоналізмів вони відрізняються предметно-логічною відмінністю, визначеністю об’єктивних речей чи явищ. “Хибні друзі перекладача” як міжмовні синоніми (слова, що співпадають в одному або більше значеннях; “concert” – концерт), омоніми (однакове звучання, але різне значення; “accord” – акорд), пароніми (близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням; “example” – екземпляр). Тож не дивно, що досить часто виникають хибні асоціації у перекладача на підставі близькості за фонетичним звучанням термінів в мовах оригіналу та перекладу. Однак за цією схожістю криється істотна відмінність у розкритті іншомовних реалій. Наприклад: “practically” перекладається фактично, а не практично, construction перекладається не як конструкція, а як тлумачення, “therapy” – не терапія, а перевиховання, “silikon” – відповідно не силікон, а кремній, “compositor” перекладається як складач, а не як композитор – творець музики, “tank” – ємність, а не військовий танк, “resin” – смола, а не резина. Ще один приклад міжмовного омоніму. Слово “artist” – в англійській мові позначає представника мистецтва взагалі і конкретних його видів, а також може позначати майстра своєї справи, майстра писати тощо, в українській же мові – артист має доволі вузьке значення, – позначає лише професію актора. Або англійське “accurate” в наукових текстах набуває сенсу не акуратний, як це перекладалось би транскодуванням, а точний, скажімо “accurate results” – перекладається як точні результати. Приклад міжмовного пароніму:

“medicine” в англійській мові, окрім загального рідковживаного значення – медицина, все ж здебільшого вживається в сенсі терапія.

Досить поширеним виявом “хибних друзів перекладача” є відмінності вживання слів в однині та множині, слів, що мають інше значення в множині порівняно з тим самим словом в однині. Наприклад: “difference” – різниця, “differences” – розбіжності, або “damage” – ушкодження, “damages” – збитки. Наразі прийом транскодування – ефективний при перекладі інтернаціоналізмів, становить лише пастку для недосвідченого перекладача при зустрічі із “хибними друзями перекладача”.

Не вдаючись до кількісного накопичення прикладів “хибних друзів перекладача”, позаяк це не є метою нашого дослідження, зазначимо лише, що на відміну від інтернаціоналізмів при перекладі “хибних друзів перекладача” доцільно застосовувати описовий переклад (експлікацію) або прийом калькування. Описовий переклад – це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці. Калькування – це переклад лексичних одиниць оригіналу шляхом заміни їх складових частин – морфем або слів – лексичними відповідниками в мові перекладу. Калькування як прийом перекладу частіше застосовується в перекладі складних слів (термінів), або ж стосовно тільки одного з компонентів терміна. Наприклад, “impedance” – в описовому перекладі може набути значення – повний опір у ланцюгу змінного струму, “burning” – запис компакт-диска. Або ж приклад калькування – “autorepeat” перекладається як автоматичне повторення.

Проведена нами розвідка відбиває спробу дати теоретико-методичні рекомендації щодо перекладу інтернаціоналізмів та покликана убезпечити перекладача від тих каменів спотикання, на які він наражається, стикаючись із “хибними друзями перекладача”. Однак охопити весь комплекс проблемних питань термінологічного перекладу в межах однієї статті не є можливим. Велике поле для досліджень становлять нові лексичні елементи, що породжуються розвитком науки, лексико-семантичні явища пов’язані із культурно-етичними особливостями та духовним світом реципієнта.

Поза увагою нашого дослідження залишилися низка лексичних новоутворень, чільне місце серед яких посідають ініціалізми, які сьогодні широко увійшли у вжиток у наукових текстах та потребують свого лексико-семантичного аналізу. Саме в нагальній потребі вивчення специфіки перекладу ініціалізмів ми вбачаємо перспективність подальшого розвитку досліджень щодо термінологічного перекладу.

Список літератури

1. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – 451с.
2. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс. – 1984 – 397с.
3. Гуревич А. Исторический синтез и школа “Анналов”. – М.: Индрик, 1993. – 328 с.
4. Комиссаров В. Современное переводоведение: Учебное пособие. – М.: ЭТС, 2004. – 424с.
5. Комиссаров В. Лингвистика перевода. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 176с.
6. Манакін В. Лексичне значення і смисл слова // Наукові записки. – Вип.53. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ, 2004. – С. 3-9.
7. Матеріали У Міжнародної науково-практичної конференції “Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика”, НАУ. – 2012, “Аграр Медіа Груп” – 2012, – 434 с.
8. В.Мірошніченко Проблеми перекладу “хибних друзів перекладача” з англійської мови на українську [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vejpt/2011_2_10/2011_2_10/43_48.pdf
9. Nida E. Principles of Correspondence // The Translation Studies Reader / Ed.by L. Venuti. – London & New York: Routledge, 2004. – P.126-140.

Одержано 25.12.13.